THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.
Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

דער וועג פון פרידן

פרעמיער מוסאָליני האָט נאָך א שמועס מיט סעקרעטאַר סטימסאָן, פון די פאַראייניקטע שטאַטן, אין רוים. די טעג, דערקלערט פאַר די צייטונגסלייט, אז אינ'ם שמועס מיט'ן אַמעריקאַנער פאַרשטייער האָט ער, מוסאָליני, אים פאַרזיכערט, אז ער האָט אויסגעקליבן פאַר איטאַליע דעם וועג פון פרידן, אנשטאַט דעם וועג צו מלחמה.

איטאַליע, האָט מוסאָליני פאַרזיכערט, וועט קומען צו דער נאָענטסטער אנטוואָרטונג קאָנפערענץ, קומענדיקן פעברואַר, מיט די פרידלאַכסטע אבזיכטן. אים אַרט נים, אז פאַר איטאַליע זאָל באַשטימט ווערן א קוואָטע פון בלויז צען טויזנט ביקסן, "אויב נאָר קיין אנדער מלוכה וועט נים האָבן מער".

אויב אימעצער איז ביז איצט געווען א באַזונדער געפאַר פאַר'ן וועלט פרידן, איז דאָס געווען מוסאָליני. זיין דיקטאַטור היינגט אָפּ אַן דער אויפרייצונג פון די אולטראַ-פאַטריאָטישע געפילן פונ'ם איטאַליע'נישן המון, וואָס ער האָט געטאָן אין מוט ביז היינטיקן טאָג. ער האָט עס אויזגעשטעלט דעם לאָזונג פון אויפלעקן די אלטע גלאָריע פון דער רוימישער אימפּעריע אין האָט כסדר געפאַכט מיט'ן שווערד.

עס איז געווען א גרויסע געפאַר, אז די איצטיקע אַרבעטסלאָזיקייט, פון וועלכער איטאַליע ליידט ווי וועלכעס פ'איז אנדער אייראָפּייאישע לאַנד, זאָל נים פירן צום אויסברוך פון דער נייער וועלט מלחמה. פאַר וועלכער אלע האָבן מורא. דאָס קאָן דאָך אויסזעען ווי א מין שנעלע לייזונג פון דער אַרבעטסלאָזיקייט פראַגע, — אַריבערוואַרפן די מיליאָנען ארבעטסלאָזיקע אין די טראַנשייען.

אָבער מוסאָליני איז אפנים נאָך נים איינגאַנצן זיכער מיט די רעזולטאַטן פון א מלחמה ביי היינטיקן טאָג, אין ער איז מער געוויסן צו זוכן אנדערע מיטלען פאַר דער פאַרלייזונג פונ'ם קאָנאָמישן קריזיס. אין אַזוי ווי ער גלויבט אז דער קריזיס איז אין א גרויסער מאָס א רעזולטאַט פון דער נים-זיכערער פאָליטישער לאַגע אין אייראָפּע. זוכט ער צו באַרואיקן די געמיטער מיט זיין פרידנס דערקלערונג.

צי מוסאָליני מיינט ערנסט מיט זיין ליבעס דערקלערונג צום פרידן, צי ס'איז בלויז א פאָליטישער מאַנעוור צו באַרואיקן די געמיטער אויף איצטיקן מאָמענט, וועט עס אָבער יעדנפאַלס ווירקן באַרואיקנדיק אויף אייראָפּע. אין דאָס איז לכל הדעות בעסער, ווי ווען ער וואָלט אין אזא געפערלאַכן מאָמענט, ביי דער אנגעשטרענגטער שטימונג, געפאָנען כעס מיט'ן שווערד, ווי זיין שטייגער איז.

דער וואוקס פון כאַפּעלקערונג אין די פאַראייניקטע שטאַטן

ווי די סטאַטיסטישע ביורא אין וואַשינגטאָן האָט אויסגערעכנט, איז דער צוואוקס פון דער באַפעלקערונג אין די פאַראייניקטע שטאַטן לעצטנס געפאָרן כמעט אויף האַלב. — פון א יערלאַכן צוואוקס פון 2.1 פּראָצענט, צו 7. פּראָצענט.

מען קאָן זיך פאַרשטעלן, אז צוליב דער שווערער עקאָנאָמישער לאַגע אין לאַנד זיינען די געבורטן באַדייטנד געפאַלן. אָבער דאָס איז נים דער וויכטיקסטער אורזאַך פאַר דער פאַרקלענערונג פונ'ם וואוקס, — דאָס האָט נים מיט דער פאַרקלענערונג פון דער איינוואַנדערונג אין דעם וואוקס פון דער אויסוואַנדערונג.

די פאַראייניקטע שטאַטן האָבן זיך לעצטנס געמאַלן "אַרויפגעגרעבן" צו דער מדרגה פון אַן אויסוואַנדערונגס לאַנד, — מען פאַרט מער פון זיי פאַר. שטאַטן, ווי אין די פאַראייניקטע שטאַטן. די אדמינס מראַציע שאַפט צריכט דערמיט וואָס איר איז געלונגען צו שניידן אַזוי די אימיגראַציע. אָבער דער וואוקס פון דער אויסוואַנדערונג האָט דאָך שוין נים צו טאָן מיט איר "קלוגער פאָליטיק" צו באַשרייבן די אימיגראַציע. און אויב ס'איז דאָ וואָס צו שטאָלצירן מיט אָט דעם פאַקט, דאַרף זי שטאָלצירן מיט דעם וואָס זי האָט ביינגעטראָגן צום עקאָנאָמישן חורבן אין לאַנד. וואָס טריבט א טייל פון איר באַפעלקערונג צו אויסוואַנדערן . . .

פאַר'ן לעצטן יאָר איז דער רעגירונג פון די שטאַטן געלונגען צו רעדוצירן די אימיגראַציע ביז אונעטער 100 טויזנט. — די קלענסטע איינוואַנדערונג פאַר דיי לעצטע 69 יאָר. דער מיט. האָט זי געוואָלט איינשטעלן דעם עולם. הערפט זי צו רעדוצירן די אַרבעטסלאָזיקייט!

האָט זי זי רעדוצירט? די אַרבעטסלאָזיקייט אין לאַנד האָט פאַר'ן יאָר געהאַלטן אין איין וואַקסן, אין די צאָל אַרבעטסלאָזע אין די שטאַטן, שאַצן איינציקע אפ. דערגרייכט דעם קאָלאָסאַלן ציפער פון צען מיליאָן, — אַזויפיל כמעט וויפל אין גאַנצן מערב אייראָפּע אויף א דריי מאָל גרעסערער באַפעלקערונג.

אויב די רעגירונג האָט מיט איר "קלוגער פאָליטיק" אפילו געשניטן די אימיגראַציע אויף א הונדערט טויזנט. איז עס נים מער ווי א טראָפּן אינ'ם יום פון דער אַרבעטסלאָזיקייט.

און אָט מיט דעם טראָפּן, ווייל זי איינשמעקן, שעפּט זי אויס דעם ים: אויסער שניידן די אימיגראַציע טוט זי דאָך כמעט גאָרנישט פאַר די אַרבעטסלאָזע. איבערראַנדיק די מיליאָנען הונגערקיק צו זייער אייגענעם גורל . . .

דער וואונדער פון די פריירים

מען דאַרף נים מאַכן דעם טעות צו ווערן צו אָפּטימיסטיש. — די לאַנע אין א גרויסן טייל פון די פריירי פּראָווינצן איז נאָך איצט, ווי פרעמיער בענעט האָט עס באַצייכנט, א נאַציאָנאַלער אומגליק. די רעגנס וואָס האָבן געגאָסן פון סוף יוני אָן זיינען געקומען צו שפּעט צו ראַטעווען די זייען גערעטעניש. דער באַזיס פאַר דעם פריירי פאַרמערס וואוילן זיין.

אָבער דאָך איז א וואונדער געשען. — איינער פון די באַקאַנטע וואונדערס אין די רייכע. פעטע פריירים פון מערב קאַנאַדע: דער מדבר וואָס די טריקעניש האָט פאַראורזאַכט איז אינ'ם קורצן משך פון א וואָך צייט פאַרוואַנדלט געוואָרן אין גרינע פעלדער.

אויב עס איז שוין צו שפּעט פאַר ווייץ אין בכלל פאַר תבואה צום פאַרקויף, איז עס אָבער נים צו שפּעט פאַר פּאַשע אין פאַר גרינע תבואה צו האָדעווען די בהמות. אין, זאָל דער גינסטיקער וועטער אויף ווייטער אָנהאַלטן, וועט עס אַמווייניקסטנס צוריקהאַלטן די איבערוואַנדערונג פון די בהמות וואָס איז לעצטנס אָנגענאָמען פון דרום צו צפון אין וועט פאַרזיכערן פאַר די פאַרמערס פּאַשע פאַר זייערע בהמות איבערן ווינטער.

די רעגנס, ווי שפּעט זיי זיינען נים געקומען, זיינען פאַרט גער וועזן א גרויסע ברכה פאַר'ן לאַנד. אַמווייניקסטנס איז די לאַנע מער נים אַזוי אומגליקלאַך ווי זי איז געווען. אין אַמווייניקסטנס וועלן די פעלדער מער נים אויסגעבלאָזן ווערן. פאַרזירנדיק אַזוי דעם אויבערשטן, פּרוכטבאַרן שיכט באָדן.

די פּוילישע רעגירונג פּריידיגט "גוד-וויל" צו אידן און נעמט אוועק פון זיי די פּרנסה

פון דעפ. דר. ה. ראָזמאַרין (ווייע פּרעזידענט פון אידישן דעפּוטאַטן קלוב ("קאָלאַ") אין פּוילישן פּאַרלאַמענט)

עס איז לעצטנס געוואָרן ווי א מנהג אין פּוילן פון צייט צו צייט אוועק נעמען די רעגירונג האָבן כיר ווידער געהערט אין אנזאָג און אין אויסדרוק פון ווילן צו געבן לכלי-הפחות א טיילווייזע לייזונג דער אַזוי אנגעוויינטאַנער "אידן-פראַגע" — האָט דאָס געפונען א געוונס שטאַרקן אָפּקלאַנג ביי דער אידישער באַפעלקערונג, וועלכע האָט אנגעהויבן צו לייגן אויף דעם געוונס שטאַרקע האָפענונגען.

אין עס איז בכלל קיין וואונדער נים. קודם כל אין אַט דער היסטערע, ממש קאַטאַסטראָפאַלער לאַגע, אין וועלכער עס געפינט זיך היינט צו טאָג די אידישע באַפעלקערונג אין פּוילן, איז יעדער צווייפל פאַר איר א שטיקל טרייסט און תמימות פון יענעם מענש, וואָס אַט-אַט האָלט ער ביים פעלקערונג אין פּוילן, וועלכע קלעסטע בערעטל, וואָס שווימט אין זיין ריכטונג, נעמט ער אויף אַלס א רעטונגס בערעט, אחוץ דעם האָבן מיר דאָך אויף געהאַט גרונד צו באַציען זיך מיט מער ערנסט און צוטרוי צו די אנזאָגונגען פון די אָפיציעלע קרייזן פון דער היינטיקער פּוילישער רעגירונג. דען דאָס איז דאָך א רעגירונג וואָס האָט נים אוועקגעשטעלט אלס אַן עיקר אין פאַראַנאַר אידן-פריינדשאַפט און צווישן וועלכער עס געפינט זאָ-נאַר עטלעכע אויפרייכטיקע פריינט אונטערע. ליידער אָבער האָבן מיר דערלעבט א נייע אנטוישונג אין דער אַזוי רייכער שיין אין אנטוישונגען, הייסטאָרישע פון די אידיש-פּוילישע "אַר-נאַדעס" — האָט זיך איצט פאַרריי-כערט מיט נאָך א רייע און פאַר-דרייסאָלאַע אנטוישונגען וועלכע האָבן צוגישט עטאַמכע — יעדנפאַלס אויף א ליינגערער צייט — די איליוזיעס און האָפענונגען פון פילע פון אונז.

דער עניין "גוד-וויל", וואָס האָט אזא שטאַרקן אָפּקלאַנג ערשט דאָ נים לאַנג געפונען ביי דער אידישער באַפעלקערונג, אין פּוילן — האָט שוין, רוכט זיך, געפונען זיין נאַטיראַלן אין אויף דעם עבעים שוין סטאַר'דיקן טויט. יעדנפאַלס אין דער ענין אפּגערוקט געוואָרן אָן א זייט און עס איז נים פאַראיינטשוועט, ווען ער וועט ווידער אוועקגעשטעלט ווערן אויפן סדר היום, כדי ענדלאַך אין לעבן דורכגעוועט צו ווערן.

איין גרויסע אנטוישונג אין די דערוואַרטונגען פונ'ם "גוד וויל" קאָמיטעט איז געווען, ווי עס איז שוין באַוואוסט, דער צוואַמענשטעל פון פּוילישן "גוד-וויל"-קאָמיטעט, אדער פינקט לאַכער געזאָגט, די כלומרשטע פאַר-שטייער פון דעם אידישן צד אין דעם קאָמיטעט. אנשטאָט איינצולאַדן אין דעם קאָמיטעט די איינציקע צו דעם אידישן באַפעלקערונג אין פּאַראַלאַ-מענט — האָט מען גאָר איינגעלאַדן עטלעכע מקורבים. וועלכע האָבן קיין נעמענינגאַמעס נים מיט די אידן און זייער לעבן און וועגן וועלכע עס איז דאָ די גאַראַנטיע, אז זיי וועלן טאָן אַלץ וואָס דער רעגירונג, אין פאַרלאַמענט, אויף דער ראַציאָנאַליזאַציע פון דעם האַנדל מיט אויסלאַנד, דורך שאַפן מאַנאָפּאָלן.

אָט מיט די איינגעגע ווערטער פלעגט דאָך תמיד האַלטן אין אין לאַנד הערן דער פּאַטעניטרטער צורך ישראל סטאַניסלאַוו גראַבסקי, ווען ער איז געווען פינאַנץ-מיניסטער, און דאָר מאָלסט האָט זיך דאָך, לכל הדעות, פּוילן געפונען אין א בעסערע לאַגע ווי היינט צוטאָג. נאָך מער, דער הייני-טיקער וויצע פּאַרוויצער פון דעם "גוד-וויל" קאָמיטעט האָלט זיך זאָנאַר שטריינג ביי די זעלבע מיטלען, מיט וועלכע עס האָט זיך באַוועגט דער אָפּענער אנטיסעמיט גראַבסקי. אויך ער וויל פאַרטרייבן די אלע "איבערי-קע" מענשן אין מסחר און אינדוסט-ריע — דורך גרויסע שטייערן און מאַנאָפּאָלן, און באַרימט זיך דערמיט, וואָס א דאָקטער דעם זאָלץ מאָנאָפּאָל, וואָס איז לויט זיינע באַמיאונגען גע-שאַפן געוואָרן, האָט עס שוין באַוויזן צו פאַרטרייבן צוויעלף הונדערט "אַר-בערקע" סוחרים. ער פאַרגעסט דער-ביי אָבער איין קלייניקייט, אז מיט דעם אויפטו זיינעם איז דאָס לאַנד באַ-רייכערט געוואָרן פון נייע צוועלף הונדערט פרנסהלאָזע און נים ליידי-דע בירגער און, אז אפילו די מלוכה-קאַסע האָט דאָ געמאַכט א שלעכט געשעפט, ווייל זי האָט אָנגעוואָרן 12 הונדערט שטייערן צאַלען, וועלכע האָ-בען איר, לויט פעסטגעשטעלטע צי-פערן, מער אריינגעבראַכט ווי דער היינטיקער מאַנאָפּאָל.

עס איז זיך לייכט פאָרצושטעלן וואָס פאַר א שווערן רוטש עס האָבן נעמאַכט אועלכע דערקלערונגען וועל-כע קומען מצד דעם אָפיציעלן פאַר-שטייער פון דעם "גוד וויל" קאָמיטעט. מען זעט אין דעם עפּעס א ביטערן שפּילכל, ווען א וויצע פאַרזיצער פון דעם "גוד-וויל" קאָמיטעט וועמעס איי-גענטלאַכע אויפגאַבע איז צוהיליף גע-קומען דער אזוי נייטשלידנדער אידי-שער באַפעלקערונג אין פּוילן אין ז'ראַ-טעוועג פון דער. אונטערנאַנג סכנה וואָס לויערט אויף איר, טראַומפּירט נאָר מיט דעם פאַקט פון קאָנען אריינ-רייסן דעם לעצטן ביסן ברויט פון 12 הונדערט אידישע משפחות אין זאַנג נאָך נייע העלדישע מעשים אויף דעם געביט.

אזוי זעט דערווייל אויס די טעטי-קייט פון דעם פּוילישן "גוד-וויל" קאָ-מיטעט און זיינע מיטגלידער, וועלכער האָט אין דער ערשטער צייט גוטע הא-פענונגען געוועקט און פון וועלכן מען האָט עפּעס פּאָזיטיוון דערוואַרטעט. אויך דאָס עפּעס פּאָזיטיוון דערוואַרטעט, צי דען מען וועלן זיך די מער לי-בעראַלע, פאַראַנטוואָרטלאַכע פאַרשטיי-ער פון דער פּוילישער באַפעלקערונג ענדלאַך נים באַזונען אין סוף כל סוף נעמען זיך פּאָזיטיוו עפּעס צו טאָן פאַר דער אונטערגיינענדער עטלאַך מי-ליאָניקער אידישער באַפעלקערונג אין פּוילן. נאָך וועלכער עס קומט נאָך א פּוילשטענדיקער רואין פון דער מלכה-שער ווירטשאַפט.

("איטא")

ווי לעבן איצט אידן אין סאָוועט-רוסלאַנד?

פון בן-ציון כץ

אין סאָוועט רוסלאַנד גייען אַרויס וועלכע קומען צו קרובים, וואָס האָבן פיל צייטונגען אין אַלערליי שפּראַכן. איז אַרויסגעפאָרט. צווישן די דאָזיקע סאָוועט רוסלאַנד דערט מיט דער גאַנ-צער וועלט דורך רעדיאָ. עס קומען אָן נען נים ווי שוויינג. עס לאָזט זיי נים רוה פילע בריוו פון סאָוועט רוסלאַנד צו עו, אין אין זיי קאָן מען באַקומען א פריינט. צו באַקאַנטע — אָבער נאָך בילד פון דעם לעבן אין סאָוועט רוס-אַלעמען ווייסן מיר נאָך זייער ווייניק לאַנד. איך האָב מיט. אייניקע אזעלי-כע פעדראַנען, וואָס זיינען לעצטנס אָנגעקומען קיין ארץ-ישראל, נעשאַס נעשפּאַרטן. און איך וויל דאָ איבערגע-בען א טייל דערפון וואָס זיי האָבן מיר דערציילט:

די עלטערע מענשן הערן נים אויף צו רעדן וועגן די רדיפות אויף דער דעריגיע. פיל קאָנען זיך נאָך אַך פון הויס נים באַרואיקן, וואָס מען האָט דעם לעצטן יום כפור, ווען זיי זיינען נאָך נאָר עטלעכע חדשים אין לאַנד. איך האָב מיט. אייניקע אזעלי-כע פעדראַנען, וואָס זיינען לעצטנס אָנגעקומען קיין ארץ-ישראל, נעשאַס נעשפּאַרטן. און איך וויל דאָ איבערגע-בען א טייל דערפון אין אַ ביסל דערפון וואָס זיי האָבן מיר דערציילט.

דער עניין פון צוואַמענקונפטן און נעשפּרעכן מיט די אָפיציעלע קרייזן מכוח דער "אידן פראַגע" איז נים קיין נייע דערשיינונג אין פּוילן, און אפי-לו אויף נים קיין ספּעציעלע דערשיי-נונג פון דער היינטיקער רעגירונג, אויף די פריערדיקע פּוילישע רעגי-רונגען, נים אויסשליסנדיק פון דעם כלל אפילו די אמערסטן אידן-פיינ-לאַכע. פלעגן זיך נוחג זיין פון צייט צו צייט אַראַנזשירן אזעלכע צוואַמענ-קונפטן אין לאַנד וואָרפן פאַרשידענע פייערלאַכע דעקלאַראַציעס וועגן דעם גוטן ווילן און וויכטיקייט פון א אַר-דיש-פּוילישע פון דער פאַרקלענערונג. פאַר-קערט, עס איז מיט דער צייט געוואָרן ווי אַן אנגענומענער כלל, אז וואָס א מער בוטט אנטיסעמיטישע רעגירונג, אַלס מער דעקלאַראַציעס וועגן דעם ווי-לען צו פאַרשטענדיקן זיך מיט דער אידישער מינדערהייט און וואָס מער צוואַמענקונפטן וועגן פּוילישע אידי-שע "אונאַדעס" . . .

דאָס אַלץ האָט מיט דער צייט גע-באַכט צו דער פּוילשטענדיקער אַפּאַטיע און אומגלויבן מצד דער אידישער באַ-פעלקערונג צו צו אַלע "ישועות וגי-חמות"-אַנזאָגונגען מצד די אַפיציעלע קרייזן. א איינגערע צייט האָט טאַקע קיין שום אָפּקלאַנג אין ווידער קול נים געפונען ביי דער אידישער באַפעלקע-רונג די פאַרשידענע אָנגעבאָטן מכוח צוואַמענקונפטן. אָבער לעצטנס איז דאָ די גלייכגילטיקייט געבראָכן געוואָרן. אין וועלן פון דער היינטיקער פּוילישער רעגירונג האָבן מיר ווידער געהערט אין אנזאָג און אין אויסדרוק פון ווילן צו געבן לכלי-הפחות א טיילווייזע לייזונג דער אזוי אנגעוויינטאַנטער "אידן-פראַ-גע" — האָט דאָס געפונען א געוונס שטאַרקן אָפּקלאַנג ביי דער אידישער באַפעלקערונג, וועלכע האָט אנגעהויבן צו לייגן אויף דעם געוונס שטאַרקע האָ-פענונגען.

אין עס איז בכלל קיין וואונדער נים. קודם כל אין אַט דער היסטערע, ממש קאַטאַסטראָפאַלער לאַגע, אין וועלכער עס געפינט זיך היינט צו טאָג די אי-דישע באַפעלקערונג אין פּוילן, אין יעדער צוואַג פאַר איר א שטיקל טרייסט און תמימות פון יענעם מענש, וואָס אַט-אַט האַלט ער ביים דערטרונגען וועלן, אין יעדעס קלע-סטע בערעטל, וואָס שווימט אין זיין ריכטונג, נעמט ער אויף אַלס א רע-טונגס בערעט. אחוץ דעם האָבן מיר דאָך אויף געהאַט גרונד צו באַציען זיך מיט מער ערנסט און צוטרוי צו די אנזאָגונגען פון די אָפיציעלע קרייזן פון דער היינטיקער פּוילישער רעגירונג. דען דאָס איז דאָך א רעגירונג וואָס האָט נים אוועקגעשטעלט אלס אַן עיקר אין פאַראַנאַר אידן-פריינדשאַפט און צווישן וועלכער עס געפינט זאָ-נאַר עטלעכע פריינט. אין אַט דער צייט, אין זיי האָבן באַקומען א פּיל בריוו פון פאַרשידענע אָרטן, אין אַלע אָרטן, אין אַלע אָרטן, אין אַל